

Rion vuoden 2016 olympiakisojen avajaiset pidettiin Maracana-stadionilla. Kuva: Wikipedia

Olympiakisojen avajaiset ovat poliittisesti latautunut tapahtuma. Avajaisista on kehittynyt näytös, joka ilmentää postmodernia olympiahenkeä: isommin, rahakkaammin, viihteellisemmin. Olympialiikkeen historian aikana muovautuneet rituaalit yhdistyvät avajaisissa järjestäjien lavastamaan showmaailmaan.

ATEENASSA VUONNA 1896 järjestettyjen nykyajan ensimmäisten olympiakisojen avajaiset pidettiin Kreikan itsenäisyyspäivänä. Tilaisuuteen osallistui Kreikan kuningas Yrjö I, joka julisti kisat avatuiksi.

Valtionjohtajan saapuminen on osa virallista ohjelmaa. Valtakunnankansleri **Adolf Hitlerin** tulo Berliinin olympiastadionille on avajaishistorian näyttävin. Hitler käveli areenalle maratonportista. **Richard Wagnerin** *Huldigungs-march* soi täpötäyden katsomon tervehtiessä Johtajaa käsi ojennettuna natsitervehdykseen. Hän sai juoksuradalla pikkutyttöjen ojentamat tervetuliaiskukkaset ennen kuin nousi aitioonsa seuraamaan avajaisia. Hitler oli alun perin suhtautunut epäillen olympiakisojen järjestämiseen. Propagandaministeri **Joseph Goebbels** vakuutti kuitenkin hänet hankkeen näytösarvosta, jonka kansallissosialistinen Saksa ulosmittasi täysimääräisesti.

Vakavasti sairaan Neuvostoliiton kommunistisen puolueen pääsihteerin **Leonid Brežnev**in tuloa ei sen sijaan näytetty. Huonokuntoinen Brežnev tervehti yleisöä aitiossa ja näkyi tuon tuosta televisio kuvissa osoittamassa suosiota avajaisohjelmalle. Kuningatar **Elisabet II:n** saapumis-

ta Lontoon vuoden 2012 olympiakisoihin pohjusti video, jolla **James Bond** (Daniel Craig) saattoi hänen majesteettinsa Buckinghamin palatsista helikopteriin. Olympiastadionin yläpuolella kuningatar esittävä sijainnäyttelijä hyppäsi Bondin seuraamana stadionin viereen. Hetken päästä Elisabet II ilmestyi aitioon.

Kansakuntien marssi on ollut avajaisten ohjelmassa Ateenan vuoden 1906 kisoista lähtien. Tuolloin areenalle marssivat 20 valtion joukkueet. Rio de Janeiron avajaisissa oli edustettuna 206 kansakuntaa. Avajaismarssin vertauskuvallinen merkitys on suuri. Suomen joukkue pääsi vuoden 1908 olympiakisoihin ”urheilukansakuntana” yhdessä Australaasian (Australia ja Uusi-Seelanti), Böömin, Etelä-Afrikan ja Kanadan kanssa.

Tukholmassa 1912 Suomen saapumisesta stadionille tuli poliittinen manifesti. Joukkue jättäytyi kauaksi Venäjän joukkueesta, jonka perässä sen oli määrä marssia. Lisäksi joukkue käytti helsinkiläisen ruotsinkielisen naisvoimisteluseuran lippua vastoin järjestäjiltä saamia ohjeita. Lippu poistettiin venäläisten vaatimuksesta, mikä herätti enemmän huomiota kuin lipun käyttö. Lisäksi suomalaisessa muisteluperinteessä annettiin ymmärtää, että areenalta olisi viety valtiolippu, jota Suomella ei edes virallisesti vielä ollut.

Marssin päätyttyä seuraa rauhankyyhkyjen vertauskuvallinen vapauttaminen. Oikeita kyyhkyksiä käytettiin viimeisen kerran Barcelonassa vuonna 1992. Tämän jälkeen järjestäjämaan valtionjohtaja avaa kisat. Adolf Hitler ja kuningatar Elisabet II ovat ainoat valtionjohtajat, jotka ovat julistaneet kahdet kisat avatuiksi. Hitler avasi

Garmisch-Partenkirchenin talvikisat ja Berliinin kesäkisat. Kukaan muu johtaja ei ole avannut sekä talvi- että kesäkisoja. Elisabet II toimi Lontoon lisäksi Montrealin vuoden 1976 kesäkisojen avajajana.

Avaussanoja seuraa olympialiikkeen perustajan **Pierre de Coubertin**in suunnitteleman olympialipun juhla nosto. Ohjelmaan kuuluu myös olympiahymni. Kansainvälinen olympiakomitea nimesi vuonna 1958 kreikkalaisen **Spyrídon Samáras**en säveltämän ja **Kostís Palamák**sen sanoittaman hymnin olympiakisojen viralliseksi sävelmäksi. Hymni oli kuultu Ateenan vuoden 1896 olympiakisoissa. Vuosina 1900–1956 oli käytössä kisoihin erikseen sävelletty hymni.

Soituviesti voi sytyä poliittiseksi

Olympiatuli on KOK:n virallisen tulkinnan mukaan sytytetty ensimmäisen kerran Amsterdamissa vuonna 1928. Tuli paloi kuitenkin ilmeisesti jo Tukholman olympiastadionin tornissa vuoden 1912 kisojen aikana. Olympian lehdosta Kreikasta alkava soituviesti edelsi ensimmäisen kerran Berliinin vuoden 1936 olympiakisoja. Tulen kuljettaminen Kreikasta Bulgarian, Jugoslavian, Unkarin, Itävallan ja Tšekkoslovakian kautta Saksaan sopi erinomaisesti kansallissosialistisen propagandan välineeksi. Idean oli kehitellyt juutalainen arkeologi **Alfred Schiff**, joka kuului olympiakisojen järjestelykomitean pääsihteerin **Carl Diemin** lähipiiriin. Ajatus toteutui Diemin johdolla.

Olympiatuli saapui Berliiniin Lustgartenissa ennen avajaisia pidettyyn Hitler-Jugendin juhlaan, johon osallistui 30 000 nuorta. Saksan pääkaupungin katujen vierustat pursuivat väkeä, joka seurasi olympiasoihdun matkaa. Olympiatulen sytytti stadionilla maileri **Fritz Schilgen**. Hänet oli valittu tehtävään arjalaisen rodun valioyksilönä. Olympiatuli paloi myös Berliinin keskustassa haka-ristilippurivistöjen keskellä.

Olympiatulen kuljettaminen Kreikasta Suomeen Neuvostoliiton ja sen valtapiiriinsä liittämän Itä-Euroopan kautta ei onnistunut **Josif Stalinin** aikakauden loppuvuosien epäluuloisissa tunnelmissa. Tuli matkasi ensimmäisen kerran lentokoneessa Kööpenhaminaan, josta soituviesti kulki Tanskan ja Ruotsin kautta Suomeen. Soihdun kulku Helsinkiin oli suuren kansallinen juhlan aika.

E erityisen voimakkaasti politiikka kytkeytyi Pekingin olympiakisoja edeltäneeseen soituviestiin. Kiina halusi järjestää suurimman ja mahtavimman viestin, ja soitu matkasikin maapallolla yli 137 000 kilometrin matkan. Tulen kulkua leimasivat lukuisat Tiibetin miehitystä vastustavat mielenosoitukset länsimaissa.

Olympiatulen sytyttäjän valinnalla järjestäjämaa on halunnut välittää poliittisen tai kulttuurisen viestin. **Paa-vo Nurmen** juoksun Helsingin olympiastadionille soitu kädessä on tulkittu olleen suomalaisten piikki suurjuoksijan ammattilaiseksi julistamisessa keskeisesti toimineelle KOK:n puheenjohtajalle **J. Sigfrid Edströmille**. Paljon syvällisempi merkitys oli Tokiossa kunnian saaneen **Yoshinori Sakain** valinnassa viimeiseksi soihdunkantajaksi. Hän oli syntynyt Hiroshimassa 6. elokuuta – samana päivänä, jolloin yhdysvaltalaiset pudottivat kaupunkiin maailman ensimmäisen atomipommin. Los Angelesissa tulen

sytytti Roomassa vuonna 1960 kymmenottelun olympiakultaa voittanut **Rafer Johnson**, joka oli tehtävässä ensimmäinen juuriltaan afrikkalainen. Soulissa vuonna 1988 soihdun toi stadionille Berliinin vuoden 1936 olympiamaratonin voittaja **Sohn Kee-chung**, joka oli joutunut japanilaismiehityksen vuoksi kilpailemaan nimellä Kitei Son. Hän hyppeli stadionilla riemusta soitua kuljettaessaan.

Sydneyssä 2000 soihdun toi pyörätuolissa Melbournen olympiakisoissa 1956 kolme kultamitalia voittanut pikajuoksija **Bethy Cutbert**, jota saattoi pikajuoksija **Raelene Boyle**. Soihtu kulki stadionilla neljän olympialaisissa menestyneen australialaisnaisen kuljettamana ennen kuin se päätyi **Cathy Freemanille**. Aboriginaali Freeman oli saavuttanut alkuperäiskansojen roolimallin aseman. Hänen valitsemisensa olympiatulen sytyttäjäksi symbolisoi sovintoa alkuperäisasukkaiden ja Australian myöhemmin muuttaneiden välillä. Freeman voitti kisoissa 400 metrin juoksun. Hän on ainoa olympiatulen sytyttäjä, joka on samoissa kisoissa voittanut kultamitalin.

Kisajärjestäjät ovat halunneet jättää jäljen olympiahistoriaan myös tulen sytyttämistavalla. Soulissa kolme tulen sytyttäneitä nuorta nousi tulimaljan äärelle hissillä. Barcelonassa liekit leimahtivat jousiampujan ampumasta tulinuolesta. Sydneyssä malja nousi veden alta Freemanin sytytettyä tulen. Hiihtäen olympiatuli on tuotu areenalle Osloon 1952 ja Sarajevon 1984 talvikisoissa.

Show saapuu Moskovaan

Moskovan olympiakisojen avajaiset olivat ensimmäinen suurimittainen show. Tukholmassa oli tosin nähty voimisteluesityksiä ja Berliinissä oli järjestetty varsinaisten avajaisien jälkeen näytös. Avajaisjuhalla sosialistinen suurvalta halusi korostaa voimaansa. Viesti vesittyi laajamittaisen boikotin vuoksi, kun Yhdysvallat ja monet sen liittolaiset jäivät pois kisoista Neuvostoliiton suorittaman Afganistanin miehityksen vuoksi. Avajaisohjelmaan kuului avaruudesta saatu tervehdys kosmonauteilta. Reaalisosialismin aikaa kuvasi hyvin Neuvostoliiton kansojen ystävyyden tanssi. Olympiastadionilla nähtiin myös paljon lapsia. Parhaiten mieleen jäi avajaisissa ylenpalttisesti ruutu-aikaa saanut kisamaskotti Mišha-karhu.

Talvikisoissa suurelliset avajaiset nähtiin ensimmäisen kerran Sarajevossa. Kaupunkiin oli koottu 20 000 nuorta eri puolilta Jugoslaviaa. Avajaisien yhtenä tarkoituksena olikin korostaa Jugoslavian sosialistisen liittotasaval- lan yhtenäisyyttä. Kahdeksan vuotta myöhemmin valtio oli hajonnut ja Sarajevo muuttunut sotatantereeksi.

Los Angelesin oli vastattava Moskovan heittämään avajaisaasteeseen. Amerikan innovaatiovoimaa alleviivasi stadionille lentänyt rakettimies. Populaarikulttuurin voimasta kertoi se, että Tähtien sota -elokuvien musiikin säveltänyt John Williams loihti avajaisiin olympiateeman, joka on jäänyt elämään. Katsomossa näkyi filmi- ja tv-tähtiä, kuten **Brooke Shields**, **Kirk Douglas** ja **Linda Evans**. Yhdysvaltalaiset selostajat **Jim McKay** ja **Peter Jennings** mainitsivat erikseen, että kisoja boikotoiva Neuvostoliitto ei lähettänyt ohjelmaa avajaisista. He jatkoivat saaneensa tietää, että paljon väkeä oli suunnannut Tallinnaan katsomaan avajaisia Suomen televisiosta.

Olympiakisojen avajaisten runko

Olympiakisojen avajaisten ohjelmarungon määrittelee Kansainvälinen Olympiakomitea. Järjestäjät sovittavat avajaisiin välttämättä sisältyvät osiot osaksi seremoniaa. Ohjelman vakio-osat on otettu avajaisten osaksi vähitellen. Ohjelman aloittaa tervetuloitovotus, jonka jälkeen järjestäjämäärävaltionjohtaja saapuu. Valtioliippu nostetaan salkoon kansallislaulun soidessa. Valtionpää avaa kisat kaikkien joukkueiden tultua stadionille. Viralliset osat on liitetty ohjelmaan yli vuosisadan kuluessa.

1906 kansakuntien sisäänmarssi stadionille
1920 olympialippu; urheilijoiden vala; kyyhkysten laskeminen lentoon (muuttuu symboliseksi vuoden 1992 jälkeen)
1928 olympiatuli
1936 soituviesti
1960 alkuperäinen olympiahymni pysyvästi avajaisten osaksi
1972 toimitsijoiden vala
2012 valmentajien vala
2016 Olympiaseppele tunnustuksena merkittävästä toiminnasta olympialiikkeen hyväksi.

Los Angelesin Yhdysvaltojen historiasta ammentanut show ylitti Moskovassa nähdyin ja antoi virikkeitä tuleville kisajärjestäjille. Kalifornian auringon alla nähtiin myös 92 000 katsojan paikkansa alle sijoitetuilla kartonginpaaloilla muodostamat kaikkien osanottajamaiden liput, mikä löi kirkkaasti Moskovassa samalla menetelmällä toteutetut kuviot.

Los Angelesissa toteutetun seurauksena avajaisiin kohdistuvat odotukset kasvoivat entisestään, mikä on osaltaan kasvattanut olympiakisojen kustannuksia. Soulissa vuonna 1988 nähtiin laaja kirjo korealaista kulttuuria ja muun muassa stadionin nurmen laajuinen taekwondo-näytös. Sydneyssä show alkoi esihistoriallisesta ajasta ja alkuperäiskansat saivat paljon näkyvyyttä.

Rahaa ja vaivaa säästämättä toteutettujen Pekingin avajaisten yksi pääjuonteista oli kiinalaisen kulttuurin pitkä historia. Ohjelma teki myös selväksi, kuka Kiinaa johtaa. Maailman väkirikkaimman valtion eri kansojen edustajat kantoivat Kiinan lipun Kansanarmeijan sotilaille, jotka nostivat sen salkoon.

Lontoossa esillä oli Britannian moniarvoisuus ja elinvoima. Avajaiset esittelivät popkulttuuria ja toisaalta yhteiskuntaa. Esillä oli muun muassa kansallinen terveydenhoitojärjestelmä (National Health Service). Avajaiset eivät pyrkineet ylittämään Pekingissä nähdyin suurnäytöksen mittasuhteita, mikä oli linjassa Lontoon kestävä kehitys- ja korostaneiden järjestelyperiaatteiden kanssa.

Rio de Janeiron kisoissa esillä olivat Brasilian alkupeäräiskansat ja ympäristöteema. Kriitikot muistuttivat, että avajaiset esittivät Amazonin alueen jättivaltion suhtautumisen ympäristöön kaunistelevasti. Meriveden likaisuus

Rion rannoilla kertoi konkreettisesti ympäristöongelmista. Myös purettujen köyhien ihmisten asuinalueiden, *favelloiden*, kohtalo oli monen mielessä.

Kalleimmat avajaiset on nähty Sotšin talviolympiakisoissa vuonna 2014, etenkin jos laskelmaan otetaan mukaan tapahtuman vaatima rakentaminen. Venäjän historiaa laveasti kuvannut show nähtiin avajaisia varten rakennetulla stadionilla. Kustannukset olivat jopa noin miljardia dollaria. Näytöksen ja olympiahuuman nostattamasta venäläisestä nationalismista Vladimir Putin haki vauhtia pian kisojen jälkeen toteutetulle Krimin valtaukselle. Georgiaa hän oli jo ojentanut vuonna 2008 Pekingin olympiakisojen tarjoaman suojaverhon alla.

Digiajan leirinuotio

Maaailmanlaajuisena tapahtumana avajaisten merkitys korostui 1980-luvulla kuvaus-, lähetys- ja televisiotekniikan kehityksen ansiosta. Avajaiset oli mahdollista lähettää jo maailmanlaajuisesti suhteellisen korkealaatuisesti. Brändiään taloudellisesti voimallisesti hyödyntämään ryhtynyt olympialiike halusi saada lisää näkyvyyttä. Yksityisen rahoituksen turvin toimineet Los Angelesin kisajärjestäjät olivat tässä mielessä erinomainen yhteistyökumppani.

Olympiakisojen avajaiset ovat olleet 1980-luvulta lähtien tapahtuma, joka on koonnut maapallon asukkaat digitaalisen leirinuotio-äälle. Miljardiyleisö sulautuu muutaman tunnin ajaksi kuvitelluksi maailmalajukseksi yhteiseksi.

Avajaisten merkitystä on korostanut olympialiikkeen kohdistunut kasvava arvostelu, jonka pontmina ovat olleet niin kalliit kisajärjestelyt kuin myös KOK:n korruptoineet toimintatavat. Avajaiset tempaisevat yleisön mukaansa ja pyyhkivät tehokkaasti pois olympialaisia edeltäneet kielteiset ajatukset. Show virittää ihmismielet olympiataajuudelle seuraamaan kilpailuja. Muuntautumiskykyinen maailman suurin rituaali palvelee tehokkaasti olympialiikettä.

JOUKO KOKKONEN

LÄHTEET

Alkemeyer, T. & Richartz, A. 1993. The Olympic Games. From Ceremony to Show. *Olympika. The International Journal of Olympic Studies*.

Factsheet opening ceremony of the games of the olympiad. Update January 2018. <https://bryanpinkall.blogspot.com/2012/06/olympic-ceremony-database-every-summer.html>

Itkonen, H. 2007. Ammattimaiseen olympiaurheiluun. Teoksessa V. Tikander & O. Viita, (toim.), *Sadan vuoden olympiadi –Suomalaisen olympialiikkeen historia*. WSOY.

Kokkonen, J. 2008. Kansakunta kilpasilla. Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä. *Bibliotheca Historica* 119. SKS.

Kokkonen, J. 2007. Oikeiden olympiakisojen maa. Teoksessa V. Tikander & O. Viita, (toim.), *Sadan vuoden olympiadi –Suomalaisen olympialiikkeen historia*. WSOY.

Kokkonen, J. 2003. Kansakunnat kultajahdissa. *Liikuntatieteellisen Seuran Impulssi* nro. 22.

Pinkall, B. 2018. Bryan Pinkall's World of Opera, Olympics, and More. <https://bryanpinkall.blogspot.com/2012/06/olympic-ceremony-database-every-summer.html>